

פרשת בלק
תשפ"ו
- גליון 95 -

מעמקים

מאמרי התבוננות והעמקה, בדרך הקבלה והחסידות
באופן בהיר ומוסבר הנוגע לחיים ולנפש

לקבלת העלון
מידי שבוע
התקשרו
לר' זושא דויטש
052-7152642

מעובדים מתוך שיעורי
הרב יצחק שפירא שליט"א

24
∞

התמדה בתורה - איזה
חציצות מפריעות לנו
בשקיעות ואיזה לא?

18
∞

ריטלין והפרעות
קשב וריכוז -
מאיפה זה מגיע?

8
∞

על אילו אורות מדובר בכתבי
האר"י, וכיצד סדר ההשתלש-
לות יכול להיראות כדבר חי?

לשאלות, הערות, ולקבלת העלון באימייל מידי שבוע
shurimshapira@gmail.com

או בטלפון - ר' זושא דויטש
052.715.2642

הגהה: יוחאי אלימלך רוזה

אנו מזכירים שקיים פורום דיונים בנושאי
השיעורים, להצטרפות לפורום יש לשלוח
בקשה למייל המופיע למעלה

קו עדכונים על זמני ומיקומי השיעורים
02.313.0687

לשמיעת השיעורים בקול הלשון
073.371.8149

תוכן עיניים

5	מעמיקים בפרשה קללות שמגלות אהבה
8	מעמיקים בקבלה עניין האורות בכתבי האר"י
13	אופן ציור סדר ההשתלשלות
18	מעמיקים בחינוך ילדים לתת את הדעת על הילדים
24	שו"ר מצמיעמקים התמדה בלימוד בלי דיבורים

יום א | 21:30

רח' הרב צבי יהודה 18
דירה 4 - ירושלים

לקבלת עדכונים על השיעורים
התקשר ליוסף חיים 053.724.6111
או בקו העדכונים 02.313.0687

השעור השבועי

השיעור השבועי של הרב יצחק שפירא

אנו כיהודים, מאמינים שה' מהווה את העולם מאין ליש כל רגע מחדש. כאשר ה' מהווה את העולם מאין ליש, בעומק של המציאות הוא נמצא ונוכח כל הזמן. במעמקים של הנפש ושל הבריאה כולה הקב"ה שוכן, מחכה ומצפה שנחשוף ונגלה אותו. אם רק נעמיק מספיק בכל פרט, נוכל למצוא ולהרגיש את הקב"ה.

כיצד אנו עושים זאת? אם נאמץ את זווית ההסתכלות של ה' על העולם נגלה שהמציאות אינה כה אטומה, אלא כל כולה בעצם ביטוי של ה' במציאות שכביכול מרגישה נפרדת ממנו.

בחוברת שלפניכם ישנם מאמרים בחסידות בנגלה ובתורת הנפש. המאמרים לא מוגהים על ידי הרב, אך מנסים לשמור על הסגנון והעומק של שיעוריו. ההתבוננויות בדרך החסידות על נושאים שונים בתורתנו הקדושה מגלה עומק לפנינו מעומק, וחיבור חזק של התורה לחיים האישיים שלנו.

**אז קדימה, אתם מוזמנים לצלול איתנו...
למעמקים**

מעמיקים בפרשה

מאירים עיניים בפרשת השבוע

קללות שמגלות אהבה

מדוע בלעם מברך את ישראל כל כך הרבה פעמים? מה הדיאלוג המתרחש בין בלעם לקב"ה? ומה הקשר לאחרית הימים?

בפרשתנו שוכר בלק בן ציפור מלך מואב את בלעם הרשע לקלל את ישראל. לבסוף, למורת רוחו של בלק, מברך בלעם את ישראל, ובכל פעם בברכה נעלית יותר. כאשר נתבונן במהלך ברכותיו של אותו רשע, נוכל לראות שככל שבלק ובלעם דוחקים בה' לקלל את ישראל - כך הברכות שיוצאות מפי בלעם משובחות יותר.

בלעם בירך את ישראל בארבעה שלבים, כאשר בכל פעם בלק לקח אותו לנקודת תצפית אחרת כדי לקלל, אך הדבר הפך לברכה. במאמר זה נעסוק במבנה הכללי של ברכותיו של בלעם בלבד, מבלי להיכנס לפרטים ולפירוש הפסוקים.

◆ השלב הראשון (במות בעל) - ה' לא מקלל את עם ישראל

בברכותיו הראשונות, מתאר בלעם כיצד בלק קורא לו לקלל את ישראל: "מִן אֶרֶם יִנְחֲנֵי בָּלֶק מֶלֶךְ מוֹאָב מֵהַרֵי קָדְם לְכָה אֶרֶז לִי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל" בתגובה לכך, אומר בלעם לבלק: "מָה אֶקְבֵּ לֹא קִבְיָהּ לֹא זַעֲמָה אֶזְעַם לֹא זַעֲמָה ה'". אמנם בלק קרא לבלעם מארץ מרחק כדי לקלל את ישראל - אך עם ישראל אינו מקולל, מאחר שה' לא קילל אותו. טענה זו אומר בלעם כעובדה מוגמרת, ללא כל נימוק או הסבר.

בפסוק הבא אומר בלעם: "הן עם לבדד ישכן ויגוים לא יתחשב". עם ישראל יושב בטוח ואינו מתחשב בגוים, וממילא אין לנו כיצד להילחם בו.

בסוף הברכה אומר בלעם: "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו". בלעם מרגיש שלעם ישראל טוב ושמח, ואילו הוא ובלק מפחדים ומרגישים חסרים, עד כדי שהוא מקנא בעם ישראל.

◆ השלב השני (שדה צופים) – ה' בוחר בעם ישראל

בברכות הבאות בלק מתאמץ יותר לקלל את ישראל. הוא אומר לבלעם: "לקב איבי לקחתיך והנה ברכתך ברך"; על כך עונה לו בלעם: "הלוא את אשר ישים ה' בפי אתו אשר לדבר".

כעת בלק כבר מבין שהקללות לא מסתדרות כמו שהוא רצה, אבל מתעקש לנסות שוב, והפעם ממקום אחר. הפעם הקב"ה מגיב ביתר תקיפות: "לא איש א-ל ויכזב וכן אדם ויתנחם". אתה מתעקש בכל זאת לקלל את ישראל - אך אני איני משנה בקלות את דעתי. ומוסיף: "הנה ברך לקחתי, וברך ולא אשיבנה". אני החלטתי לברך את ישראל - ואני לא אחזיר את ברכתי. הקב"ה ממשיך: אתה מתאמץ לקלל את ישראל, אבל אני בכלל לא מסתכל על הפגמים שלהם: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל", והסיבה לכך היא ש"ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו". ה' איתם, מולך עליהם ולוקח עליהם אחריות, כך שלא כדאי להתעסק איתם.

מכאן ממשיך בלעם לתאר את הקשר הייחודי של עם ישראל עם ה': הרי ה' עצמו הוציא אותם ממצרים והוא משפיע עליהם באופן ישיר, כך שאי אפשר להשפיע עליהם על ידי כוחות חיצוניים: "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל". בהמשך הברכה בלעם אומר: "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישטה". הקב"ה בחר בעם ישראל, וכאשר מנסים להילחם בבחירה זו, אז הם קמים כארי להילחם באויביהם.

◆ הברכות השלישיות – הצצה למבט של ה'

לאחר הברכה השנייה, בלק אומר: "גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו". לפני הפעם השלישית, כאשר בלק מציע לבלעם לנסות שוב, הוא מוסיף באופן מפתיע: "אולי יישר בעיני האלקים וקפתו לי משם". בלק ובלעם מבינים שה' לא רוצה לקלל את ישראל כרצונם, אך הם חושבים שהסיבה לכך היא שהם באים לקלל את ישראל נגד דעתו של הקב"ה. כעת הם חושבים שאם הם יהיו יחד עם ה' אז הוא יבחר בהם

ויתן לבלעם לקלל את ישראל. משום כך מציע בלק לבלעם לנסות שוב, "אולי יישר בעיני האלקים".

בברכה הקודמת בלק התעקש לקלל את ישראל, ובתגובה ה' מתעקש כנגדו. כעת, כאשר בלק ובלעם מנסים לשאת חן בעיני ה' במקום עם ישראל, ה' מראה להם עד היכן מגיעה אהבתו לעם ישראל. בברכה זו ה' מספר לבלעם את גודל אהבתו לישראל, וכך הוא חושף בפני בלעם את זווית ההסתכלות שלו עליהם. בברכות אלו בלעם אומר על עצמו: "מַחְזָה שֶׁ-דֵּי יַחֲזָה. בלעם מתאר שהוא רואה את המחזה של ה', את מה שה' רואה כאשר הוא מסתכל על ישראל.

את הברכה השלישית פותח בלעם בפסוק: "מֵה טֹבו אֶהְלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל, כְּנִחְלִים נְטִיוֹ, כְּגִנַּת עֲלֵי נֶחֱרָ, כְּפֶאֱהָלִים נְטֵעַ ה', כְּפֶאֱרֹזִים עֲלֵי מַיִם". ברכה זו מתארת שלושה ונינוחות, ובכך היא דומה במקצת לברכה הראשונה, "הן עם לבדד ישכן". בסיום הברכה אומר בלעם: "כְּרַע שְׁכָב פֶּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֵנִי". בעוד בברכה הקודמת עם ישראל מתואר "כלביא יקום וכארי יתנשא" כאשר אויביו קמים עליו - כעת, כאשר ה' מתאר את השקפתו, עם ישראל מתואר "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו". כיוון שה' משגיח עליו, עם ישראל לא צריך לקום ולהילחם כלל וכלל. פסוק זה נגמר בקביעת עובדה: "מִמְבְּרָכֶיךָ בְּרוּךְ וְאֶרְרֶיךָ אָרוּר". בלעם אומר לבלק: כיוון שהקב"ה פורס את חסותו על עם ישראל באופן מוחלט - מי שקשור אליהם מצליח, ומי שנגדם יאבד.

◆ השלב הרביעי – חזון אחרית הימים

כאשר הרמב"ם כותב בהלכות מלכים ומלחמות על ביאת המשיח, הוא מביא את הפסוקים הכתובים בברכתו הרביעית של בלעם. בברכה הרביעית בלעם מתאר את ימות המשיח כניצחון מוחלט של עם ישראל: "דָּרַךְ כּוֹכָב מֵעֵקֶב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, וַיִּמְחַץ פְּאֲתֵי מוֹאָב וַיִּקְרַקֵּר כָּל בְּנֵי שֵׁת. וְהָיָה אֲדָוָה יְרֻשָׁה, וְהָיָה יְרֻשָׁה שְׁעִיר אֲבִיבֵי, וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל". בברכה הקודמת בלעם אמר "מברכיך ברוך וארריך ארוך", אך בברכה זו, כתוצאה מהברכה הקודמת, כבר לא נשארים אויבים לעם ישראל. בברכה זו ה' מגלה את אהבתו העמוקה לעם ישראל, עד שכל מי שאינו חלק מעם ישראל - אין לו קיום. באחרית הימים, כאשר אהבת ה' אלינו תתגלה, כל העולם כולו יהיה כלול בעם ישראל ובהבת ה' אלינו.

מעמיקים בקבלה

עניין האורות בכתבי האר"י^א

כאשר התורה מדברת על ה' היא משתמשת במשל של נפש וגוף. כל התורה מלאה בתיאורים כמו "ויאמר אלקים", "עיני הוי'", "יד הוי'" וכד', ובאופן כללי התורה אומרת שהאדם נברא "בצלם אלקים". גם בתיקוני זוהר, במאמר "פתח אליהו", הדימוי של ה' הוא דימוי של גוף (מח, לב, זרועות, רגליים) ושל מידות בנפש (חכמה, בינה, חסד, גבורה וכו').

וכתב על כך המהרח"ו (בתחילת שער ההקדמות):

ואמנם דבר גלוי הוא כי אין למעלה גוף ולא כח בגוף חלילה, וכל הדמויות והציורים אלו לא מפני שהם כך חס ושלום, אמנם לשכך את האזן לכשיוכל האדם להבין הדברים העליונים הרוחניים בלתי נתפסים ונרשמים בשכל האנושי - לכן נתן רשות לדבר בבחינת ציורים ודמויות כאשר הוא פשוט בכל ספרי הזוהר וגם בפסוקי התורה עצמה כלם כאחד עונים ואומרים בדבר הזה כמו שאמר הכתוב "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ", "עיני ה' אל צדיקים", "וישמע ה'", "וירח ה'", "וידבר ה'" וכאלה רבות. וגדולה מכלם מה שאמר הכתוב "ויברא אלקים את האדם בצלמו, בצלם אלקים ברא אותו וזכר ונקבה" וכו'.

ולפי זה הסביר מדוע גם המקובלים מדברים על ה' במשל:

א. מאמר זה נדפס בגליון 74, וכאן בא עם כמה תוספות.

ואם התורה עצמה דברה כך - גם אנחנו נוכל לדבר כלשון הזה. עם היות שפשוט הוא שאין שם למעלה אלא אורות דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפשים שם כלל, וכמו שאמר הכתוב "כי לא ראיתם כל תמונה" וכאלה רבות.

דהיינו, המהרח"ו אומר שמכיוון שהתורה דיברה על ה' בלשון של "גוף וכח בגוף" לכן גם אנחנו יכולים לדבר כך (ולכן המקובלים מדברים על ה' במשל של גוף ומידות). ומיד אחר כך, כדי שלא נתפוס את המשל בצורה מגושמת, שהרי "לא ראיתם כל תמונה", הוא מכנה את מה שיש למעלה בשם "אורות", כדי להסביר שמדובר בדברים "דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפשים שם כלל".

כלומר: זה לא שיש כאן שני משלים נפרדים, משל ה"גוף וכח בגוף" של התורה והזהר ומשל האורות של המקובלים. אלא יש כאן רק את משל ה"גוף וכח בגוף" של התורה והזהר, ואת אותו "גוף וכח בגוף" המקובלים מכנים "אורות", כדי שנתפוס שמדובר בדברים "דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפשים שם כלל".

וכך כתב אדמו"ר הזקן (בשער היחוד והאמונה, תחילת פרק י):

הואיל ודברה תורה כלשון בני אדם, לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע, לכך ניתן רשות לחכמי האמת לדבר בספירות בדרך משל.

כאן אדמו"ר הזקן בעצם ציטט בקיצור את הקטע הראשון שהבאנו מהמהרח"ו. כעת הוא מצטט את ההמשך (תוך שינוי לשון, כדי לחבר את הדברים לנושא שבו הוא עוסק שם):

וקראו אותן אורות² כדי שעל ידי המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו, שהוא בדרך משל כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור...

אדמו"ר הזקן אומר שחכמי האמת מדברים על אורות כדי שיובן לנו המשל של "יחוד הקב"ה ומדותיו"³ ("הקב"ה ומדותיו" הוא המשל של "גוף וכח בגוף" שהתורה דברה בו)⁴.

ב. גם הביטוי "ספירות" הוא בעצם משל של "אורות". וכמש"כ אדה"צ בלקו"ת לפרשת אמור לה, ב' (וכן הוא ברמ"א אור יקר. הקדמת שיעור קומה פרק ב).

ג. וראה בחוברת "האר"י החי", שם הוסבר באריכות (ע"פ ביאורו של אדמו"ר הזקן במאמר "להבין מש"כ באוצרות חיים", הנדפס בלקוטי תורה הוספת לספר ויקרא) מה המשל של האורות בעצם תורם למשל של הגוף (כל הרווחים קשורים לכך שבאופן פשוט. מבחינת נשמה שיכת עם רק גוף. אז כשאני אומר "נשמה" אני באופן פשוט מצייר אותה יותר מגושמת מאשר כשאני אומר "אור". כך שבסופו של דבר יוצא שמשל האור נהיה פחות מגושם. כי במושגים הגשמיים. האור הוא הדבר הכי מופשט ורוחני. ונשמה היא בכלל לא נתפסת בגשמיות כי היא בכלל לא מוגבלת. ומילא. כשתנסה לתפוס נשמה היא בודאי יתתפס רק כשהיא עם גוף. ואז זה הרבה יותר מגושם מאשר אור). ומדוע בכל זאת צריך גם את המשל של הגוף ומשל האורות אינו מספיק. ראה גם בספר "זה השער" בביאור פרק י.

ד. מה שאדמו"ר הזקן כותב "לכך ניתן רשות לחכמי האמת לדבר בספירות בדרך משל". אין כוונתו למה שהמקובלים מדברים במשל של האורות, אלא הוא בא לציטט כאן את דברי המהרח"ו "לכן נתן רשות לדבר בבחינת ציורים ומדיונים. כאשר הוא פשוט בכל ספרי הוזהר וגם בפסוקי התורה". כלומר, הוא בא להסביר כיצד "חכמי האמת" הרשו לעצמם לדבר על ה' במשל של "גוף וכח בגוף" (ובכך מובן מהיכן "ניתן רשות". שכן אם הרשות שעליה מדבר כאן אדמו"ר הזקן היא רשות לכנות את

אם כן, כל המשל של אור ומאור הוא בעצם משל שהמקובלים השתמשו בו על מנת להסביר את המשל העיקרי של התורה שהוא משל של נפש וגוף (דהיינו "גוף וכח בגוף" בלשון המהרח"ו).

לפי זה, המילים "אור", "הארה" וכדומה מבטאות התגלות של חיות מהנפשי-כלומר, הן לא מדברות על האור הגשמי, אלא על אור נפשי, חיות, כמו בפסוק "חַכְמַת אָדָם תִּאֵר פְּנָיו" (קהלת ה, א) ובמקומות רבים (וכפי שאנחנו עושים פעמים רבות גם בשפה המדוברת כיום)¹.

אמנם היו כמה גדולים שכתבו בחריפות שאין לומר שהאורות שעליהם מדבר האר"י הם רק משל"י אך התנגדות זו אינה נוגעת לענייננו. כאשר הם דיברו על משל

החכמה, הבינה, הדעת וכי אצל ה' בלשון אורות - היכן ניתנה הרשות הו? לעומת זאת אם הרשות שעליה מדבר כאן אדמו"ר הזקן היא רשות לדבר על עשרה 'כוחות' שיש אצל ה' בלשון שבה מדברים על הכוחות שבאדם - הרשות הזו ניתנה בכך שהתורה כינתה את ה' "חכם" ו"חסיד" וכד'. הוא מוסיף שאחרי ש"ניתן רשות" לחכמי האמת לדבר במשל של "גוף וכח בגוף" הם "קראו אותן 'אורות'" כדי שבין את ייחוד הקב"ה ומדותיו.

ה. וראה, לדוגמה, עץ חיים שער ב ענף ג:

הרי מפורש היות 'ל' ספירות בצורת אדם בעל רמ"ח אברים הנקרא כלים, ובתוכם העצמות של האורות הנקרא 'נשמת אדם', והכל כדמיון אדם התחתון שיש בו גוף ונשמה - כך אדם העליון כלול מ'ל' ספירות שהם עצמות וכלים. והנה ענין בחינת העצמות הזה הם בחינת אורות פנימיים המאירים תוך הכלים, כדמיון הנשמה אשר תוך הגוף של האדם ומאירה בו כמו שכתוב נר ה' נשמת אדם. וזכור כלל זה כי בכל מקום שתמצא בחבורינו זה לשון "אורות" הכוונה על הנשמה הפנימית שבו ולא על הכלים עצמן.

ו. כשם שאמרנו שה"אור" בדברי המקובלים בא לבטא דימוי נפשי, כך הוא לגבי המקום: גם במילה "מקום" ניתן להשתמש כמתגרת דימוי נפשי. לדוגמה, כאשר אדם לא מתחשב באחרים הוא 'תופס את כל המקום' ולא 'נותן מקום' לאחרים, ולעומת זאת כאשר אדם שם לב לנוכחות של זולתו ומתחשב בה, הוא 'נותן מקום' לזולת. כך זה גם אצל ה', כביכול: ה' 'צמצם' את ה'אור' על מנת 'לתת מקום' לעולמות (וכפי שנלמד בשיעורים באוצרות חיים שבע"ה יפורסמו בקרוב).

ז. כך כתב הלשם בספר הכללים (ח"א כלל ח' ענף ה-ו):

והנה מזה תבין ותדע ג"כ כי כל הדרושים אשר בדברי הזוהר והאר"ז"ל הנה אין עניינם ח"ו לומר שהם על דרך מראות הנביאים, וכמו שכתוב (הושע יב, יא) "ובידי הנביאים אדמה", כמו שחשבו אחרים, כי כל מראות הנביאים בכל מה שהיו מדמנים הנה לא היו עצם הדמויות מציאות אמיתיים כלל, וכמ"ש רש"י ביבמות מט סוף ע"ב ד"ה נסתכלו. אבל כל הדרושים הנאמרים בדברי הזוה"ק והאר"ז"ל הנה הם מציאות אמיתיים אמת לאמיתתן. והם כולם מציאות אמת עצמו אלא שלא נודע מהותם לשום בריה, והם בלתי נתפסים בשום השגה ושכל כל נברא, ואינם ידועים ומושגים אלא רק לו לבדו ית"ש, אבל זולתו אין שכל ומדע אשר יבין וישכיל בזה... אומנם חדשים מקרוב באו שמרבים בהסברים בזה ולבסוף קוצרה אדם והם כמכחישים את הכל רח"ל ואומרים שכל הדרושים הם רק עניין ההנהגה, היינו הנהגת העולם הזה אשר אנו רואים בעינינו עתה והנהגת דתיקון העתיד, אבל זולת זה אין שום מציאות אלא מאציל אין סוף ית"ש הנעלם בתכלית ההעלם אשר הדיבור וההתבוננות בו. אמנם חלילה להעלות זאת על הדעת, כי הנה הוא רק דעת החוקרים אשר לא נגע להם אור הקבלה כלל.

ובחלק הביאורים (שער העקידים פ"ג אות ה) כתב:

וכל דברי הזוה"ק והאר"ז"ל אינם משל ודמיון ח"ו וח"ו, אמנם הם אינם ע"פ תפיסתנו והשגתנו חלילה וחלילה וכן"ל, ובערך תפיסתנו בכל אותן העניינים הם באמת רק בבחינת משל ודמיון, אבל בערך המתייחס להאצילות עצמו שהיא נעלה ומרומם מכל נברא בכל ענייניה הנה כפי מה שהם שם הם באמת כל הדברים ככתבן ממש אלא שלא נראו ואינם מושגים לשום נברא...

וראה עוד בספר הדע"ה ח"א דרוש ה סימן ז אות ח. ובדומה לזה כבר כתב הרצ"ה מוידושינו בספרו "סור מרע ועשה טוב".

(והתנגדו לכך) הם התכוונו להצגה ששום דבר לא עומד מאחוריה. לדוגמה: אם אני אוהב מישוהו אני מאיר לו פנים ואם אני שונא אותו אני מפנה לו את הגב. אם אומרים שכשאני מאיר לו פנים או מפנה לו את הגב זה רק משל, זאת אומרת שבשני המקרים אני יכול להיות באמת באותו מצב, או שאני אוהב או שלא, ורק עשיתי הצגה כאילו אני אוהב או שונא אותו, אבל שום דבר כאן לא היה ביטוי אמיתי שלי.

לעומת זאת, כשאדמו"ר הזקן אומר שזה משל, אין הכוונה להצגות, אלא מדובר על סוגי התייחסויות אמיתיים, רק שיש הרבה רבדים להתייחסויות, יש התייחסות גופנית על גבי התייחסות נפשית, והכל קיים באמת. רק המונחים הם מונחים של משל גשמי" משום שאי אפשר לדבר אפילו על הנפש מצד עצמה, אלא רק במונחים של משל, כל שכן על הקב"ה לא שייך לדבר^ט בלי משלים, אבל בכל אופן מדובר כאן על מציאות ממשית, שרק מתארים אותה במשל.

במאמר שנדפס במדור זה בגליון הקודם הארכנו שלא כולם למדו שכתבי האר"י באו ללמד אותנו על ייחוד ה', אלא יש שהבינו שכתבי האר"י באו ללמד על הנהגת ה' וכד'. אכן, כשמדברים בדרכי הנהגת ה' ואומרים שהן רק משל, יוצא כאילו הן לא קיימות בכלל, אלא זו רק הצגה שבאה לצייר לנו צורת הסתכלות. מי שמדבר על הנהגת ה' לא מדבר על הקב"ה עצמו, אלא רק על מציאויות רוחניות מסוימות. הוא רוצה להגיד שיש שם באמת כוחות רוחניים שהם לא הקב"ה (אלא שהם לגמרי ביד ה' "כגרון ביד החוצב בו"), שאיתם ה' רוצה להנהיג את העולם. יש את ה' כפי שהוא עצם מופשט שלא ניתן לשום הגדרה ואי אפשר לומר עליו שהוא מנהיג את העולם, ויש את העולם, ובין לבין יש את המציאויות הרוחניות האלו שאותן אפשר להבין, עליהן אפשר ללמוד ואליהן אפשר להתייחס. ממילא, אם אומרים שהמציאויות האלו הן רק משל זה מקטין את הממשות של המציאות הרוחנית, וזה לא טוב, זה אומר שאין באמת מציאות רוחנית שאתה עומד מולה ומתייחס אליה, ואל ה' עצמו אתה ודאי לא יכול להתייחס.

ה. כך מכנה אדמו"ר הזקן את משל האור בכמה וכמה מקומות (בתניא ובלקוטי תורה). ויעוין בדברי ר' יוסף אירגאס בספר "שומר אמונים" בעיקר החמישי, וז"ל:

הנה רבים חושבים לדמות האלוהו שהוא אור גדול זך ובהיר וכיוצא, בחשבם שעניין זה אינו גוף, והוא תכלית השבוש והטעות, כי האור עם היותו יקר שבמוחשים עם כל זה הוא גשמי.

ט. וכדברי המהר"ל בהקדמתו לגבורות ה':

וכי הנשמה שבגוף האדם יוכל לעמוד על אמתתה, כל שכן וכל שכן בורא הכל שאין לשאול עליו קושיא זאת כי לא יראני האדם וחי".

אך אדמו"ר הזקן למד שפנימיות התורה בכלל וכתבי האר"י בפרט באים כדי שנוכל לקיים בהידור את מצות ייחוד ה"י. אנחנו יודעים ש"אין עוד מלבדו", אבל כל המציאות לא כל כך משדרת את זה, וצריך להסביר איך כל העולם הוא חלק מאחדותו. כל סדר ההשתלשלות בא להגיד כיצד כל המציאות אינה נפרדת מה'. לשיטתו, סדר ההשתלשלות הוא משל שעל ידו אני יכול להגיד שגם המציאות שלנו היא אלוקות. מה שבאמת ממשי זה רק ה', מה שבפועל נותן את הממשות לדברים זו העובדה שה' נמצא בתוכם, מתייחס אליהם ברצינות ועומד מאחוריהם"*. בסדר ההשתלשלות פחות ניכר שהוא אלוקי, ובמציאות הגשמית עוד פחות ניכר שהיא אלוקית. אור אין סוף הוא שמו של ה' עצמו, וסדר ההשתלשלות בא כדי שנבראים נפרדים יוכלו לקרוא לו בשמו, ובסוף יש את מציאות הנפרדים שנועדו כדי לקרוא בשמו"י.

י. פעם ב"ט כסלו התועד רבי לוי יצחק, אביו של הרבי. כדרכו דיבר ר' לוי"צ בסגנונו, ומולו ישב ר' איצ'ה דער מתמיד שנודמן אז לשם. לאחר זמן שאל ר' לוי"ק את ר' איצ'ה: וואס זאגט איר ר' יצחק? פשעטלאך [= מה אתה אומר ר' יצחק? פרפראות]. ושוב דרש ר' לוי"ק, ור' איצ'ה חוזר על שלו, "פשעטלאך". כך חזר הדבר ונשנה כמה פעמים, עד שהקפיד ר' לוי"ק ואמר: מעיד אני עלי שמים וארץ, שאין תיבה אחת ב'עץ חיים' שהתוכן שלה איננו אחדות השם! (ר' שלום פלדמן,

וראה כעין זה בתולדות לוי"צ ח"א עמ' 345)

יא. וכפי שהוסבר לאחרונה באריכות במאמר על שער היחוד והאמונה, הנדפס בגליון 93.

יב. כפי שנתבאר בשיעור הראשון באוצרות חיים (שבע"ה ירוסם בקרוב).

צוללים למעמקים

שיעורים נוספים ומרתקים מאת הרב זמינים ב"קול הלשון"
חסידות | פרשת שבוע | כתבי האר"י | תורת הנפש | עבודת השם

חייגו והאזינו 073-371-8149

אופן ציור סדר ההשתלשלות¹

במאמר זה בע"ה ננסה להסביר כיצד יש ללמוד את הפשט בסדר ההשתלשלות, עוד בלי להבין את התוכן, אלא רק באופן 'טכני' - איך זה אמור להיראות, איך להיכנס לצורת השיבה נכונה כשקוראים את האר"י.

כאשר לומדים את סדר ההשתלשלות של הפרצופים ישנה נקודה מאוד מבלבלת. בהתחלה יש "סבא דסבין" ("עתיק"²), לאחר מכן יש אבא, אמא, בחור (זעיר-אנפין), ולבסוף יש נוקבא. אם אני מתייחס לכל הפרצופים כאל הרבה דמויות שונות, אז אמנם זה מסתדר עם מה שאני מכיר - גם אצלינו קודם כל נולד הסבא ואחר כך האבא והאמא ואחר כך הילדים. אבל זה מאוד מאוד מוזר לחשוב שמדובר כאן על הרבה דמויות שונות: הרי האר"י בא לדבר כאן על הקב"ה, ואיך פתאום הגענו לכל-כך הרבה דמויות? מכיוון שהכל זה ה', מתבקש שנתייחס לכל הפרצופים כאיש אחד, כאשר כל פרצוף הוא בעצם שלב אחר בהתפתחות שלו. אבל כך זה יוצא מאוד מוזר מכיוון אחר - הסדר הזה לא מתאים למה שאנחנו מכירים: כיצד יתכן שקודם כל הוא סבא, אחר כך הוא אבא ואמא ואחר כך ילדים?! זה לא נראה כמו סדר גדילה, אלא להפך!

שאלה דומה מופיעה גם כאשר באים ללמוד באופן כללי את סדר ההשתלשלות. כשלומדים את סדר ההשתלשלות נראה שבהתחלה יש רק את אור אין-סוף, אחריו נוסף גם חלל פנוי, אחריו נוסף גם קו שבוקע את החלל, וכן על זה הדרך. יוצא שככל שאני נמצא יותר למעלה בסדר ההשתלשלות אני נמצא במקום פחות מפותח, וככל שאני יורד יותר למטה אני נמצא במקום יותר מפותח - בעוד שבאופן פשוט זה צריך להיות הפוך, שככל שאני יותר למטה אני נמצא במקום יותר רדוד ולא במקום יותר מתקדם. כמובן, השאלות האלה הן לא ממש קושיות, אך בסופו של דבר הן מבלבלות את האינטואיציה הפשוטה שלנו וממילא מקשות עלינו ומבלבלות אותנו בלימוד.

♦ רצף ציורים או 'זום'

כשלומדים את סדר ההשתלשלות צריך לשים לב שהמדרגה העליונה בעצם כוללת בתוכה את כל המדרגות שתחתיה. ומה שיורדים בסדר ההשתלשלות ומדברים על המדרגה התחתונה - בעצם לא מדברים כאן על משהו חדש שלא היה קודם, אלא מה שהתחדש כאן הוא רק ההבחנה בייחודיות של המדרגה התחתונה ובהיבדלות שלה

יג. מאמר זה פורסם בעבר בגליון 70, וכאן הוא בא עם תיקונים קלים.

יד. אמנם יש בהמשך פרצוף שנקרא "ישראל סבא", והוא נחשב תחתון אפילו ביחס לאבא. ונתבאר במקום אחר (ראה בשיעור בינה שלום שניתן בהיילת האר"י תשפ"ד).

מתוך המכלול של המדרגה העליונה. כלומר, זה לא שבאמת למעלה יש מעט ולמטה יש הרבה, אלא להפך: מצד המעלה יש את הכל ומצד המטה יש רק את מה שאני מזהה ומבודד ומבחין דבר מסוים מתוך המעלה.

כלומר, אפשר ללמוד את כתבי האר"י באופן כזה שכאילו יש מין מפה שמצויר עליה האור אין-סוף, ואז לצייר שבאמצע יש עיגול, ואז יש קו, ואז יש עיגולים וכו'. אבל האמת היא שכשלומדים את האר"י, אפילו אם רק קוראים את פשט המילים שלו, אי אפשר לקרוא כך לגמרי באופן עקבי, כי הפרופורציות משתנות כל הזמן.

כשקוראים את האר"י צריך להבין שסדר ההשתלשלות אצלו עובד בצורה כזאת שבהתחלה יש תמונה אחת גדולה וכללית מאוד, והשלב הבא הוא בעצם התמקדות בתוך התמונה הגדולה - הוא בעצם לוקח נקודה מתוך התמונה הגדולה ומתמקד בה עד שהיא ממלאת את כל התמונה (כמו מה שנקרא היום במצלמה "זום אין"). אם קוראים את האר"י באופן כזה, זה הרבה יותר מסתדר בפשט של המילים, כך שגם אם אני לא מבין כלום, אני כן יכול להבין שכל הזמן הוא מתמקד, וברגע שהוא מתמקד, אז מה שקודם היה נראה נקודה מאוד קטנה, הפך להיות עכשיו כל התמונה.¹⁰

◆ לחיות את סדר ההשתלשלות

מעבר לרווח הפשוט שאמרנו כעת - שאם אתה מכניס את הכל לציור אחד פשוט (או לציור אחרי ציור, כמו אלבום תמונות) אתה בעצם מעוות את כל הפרופורציות, ואילו אם אתה תופס את הכל כמו 'זום' אתה מבין את הפרופורציות בצורה מכוונת יותר - ישנו רווח נוסף בצורת ההסתכלות הזו: כאשר מסתכלים על הכל כמו ציור אחד פשוט שבו הכל נתון אז הציור מת, הוא לא חי, כי בעצם אני כאילו מסתכל על כל סדר ההשתלשלות מבחוץ. זה כמו שיש לי מפה של הדרך מירושלים לקבר רחל, אז אני

¹⁰ אמנם יכול להיות שלימוד באופן כזה הוא קשה יותר. כי קשה למוח לתפוס את זה. אם האדם מצייר רק מפה הוא יכול לתפוס את הכל ביחד. אבל אם הוא צריך לתפוס את זה כמו זום, אז הוא ממש לא יכול לתפוס את הכל ביחד. אלא איפה שהזום נמצא הוא תופס, ואיפה שהזום לא נמצא הוא לא תופס. כלומר, כאשר אני נכנס לתוך נקודה מסוימת, אני כבר לא רואה את כל מה שהיה לפני כן.

מעמיקים יחד

יש לכם שאלה על הכתוב במאמר? רוצים לשתף בחידוש הקשור אליו?
פורום "מעמיקים" לעובדי השם - המקום להרחיב ולדון בשיעורי הרב

להצטרפות שלחו מייל ל shiurimshapira@gmail.com

יכול להכיל את המפה בתוכי אבל זה בכלל לא כמו לנסוע לשם בפועל. אי אפשר גם להכיל את זה בתוכי וגם שזה יהיה אמיתי.¹⁰ כשהאר"י מצייר, הוא רוצה שזה יהיה אמיתי בסופו של דבר, ולא ישאר כמו תמונה על קיר."

שאלה: במשל, לפני שאני מתחיל לנסוע לקבר רחל אני קודם כל צריך להסתכל במפה, כדי להבין מה הדרך, ועל ידי זה אני יכול אחר כך גם לנסוע לשם בפועל. לכן נראה לי שגם האר"י התחיל מזה שהייתה לו מפה, ואז הוא נכנס פנימה, לתוך המפה שלו, לתוך המציאות. מסתמא כשאני בא ללמוד אותו גם אני אמור לעשות ככה, אני לא יכול פתאום להיכנס ולראות מה קורה שם.

תשובה: נניח שאתה רואה עכשיו הדמיה, שבהתחלה רואים עיר גדולה, ואחר כך עושים זום ומתמקדים על בית מסוים, ואחר כך נכנסים לתוך הבית, ואז רואים חדר, ואז מוצאים קופסה בתוך החדר, ואז רואים מה קורה בתוך הקופסה הזו.

אם תרצה אחר כך לתאר את מה שראית, אתה תאמר כך: בהתחלה הייתה התמונה הזו, ואחריה התמונה הזו, ואחריה התמונה הזו. ואז אם תרצה לצייר את מה שראית כמו מפה רגילה, אתה תשים על דף גדול את כל התמונות שראית ותאמר: זו המפה של ההדמיה. כך האר"י כתב את המפה וכך אדמו"ר הזקן מבאר אותה. את המפה הזו של ההדמיה אי אפשר לקרוא כמו מפה רגילה. צריך להבין שיש כאן תמונה אחת שכוללת את הכל, ותמונה נוספת שכוללת רק חלק מתוך התמונה ההיא, ועוד תמונה

¹⁰ וכמו מה שמסופר על הרב המגיד (ראה הוספות למגיד דבריו ליעקב' סימן קס וש"נ):

לרב המגיד היה ידיד נעורים, אשר עסק עמו בספרי הקבלה בטרם נתקרב המגיד לבעל שם טוב. לימים, כשהתפרסם המגיד כמנהיג, בא לבקרו אותו חבר (שלא היה חסיד), לטהות על הגדולה לה זכה. כשעקב אחרי התנהגותו של ידידו מנוער הפליאה אותו אריכות התפלה של הרב המגיד, וכחבר הוא החין לשאול אותו מה טעם הנהגתו זו. הרי, הוא אמר, יחד למדנו את כוונת האר"י ל'לתפלה, וגם אני מתפלל בהן, ואיני נוקט לזמן כה רב בתפילתי. במקום תשובה, הרב המגיד שינה את נושא השיחה והתעניין באורח חייו של חברו, והלה סיפר שהוא יושב במשך כל השנה על התורה ועל העבודה, כאשר אשתו מנהלת את החנות ממנה פרנסתם, ורק במשך כשבועיים בשנה הוא נאלץ להתבטל מתורתו ולנסוע ליריד בלייפציג, לחדש את מלאי הסחורה של החנות. ומדוע דורש הדבר ממש שבועיים? שאל המגיד. החבר פירט את סדרי נסיעותיו (הכוללות הפסקות לשינה ואכילה, וגם ללימוד ותפלה), את המסחר ביריד לפרטיו, ואת משך הנסיעה חזרה. שוב הקשה המגיד - הלא סיפרת לי את כל זה ברגעים ספורים, ומדוע אתה מקדיש לכך שבועיים בשנה? ענה החבר - הסיפור לוקח רגעים ספורים, אבל לנסוע ללייפציג באמת, לסחור בה ולחזור, לוקח זמן רב, ורק כך אפשר להביא באמת סחורה לחנות. אז חזר הרב המגיד לשאלתו של החבר, ואמר לו - אתה יודע את הכוונות, ואתה חושב במהירות על כל העולמות בהם עוברים בתפלה, אבל אני באמת נוסע ליריד ובאמת מביא את הסחורה, והדבר לוקח זמן רב.

¹¹ כשרוצים לתאר דבר חי צריך לתאר אותו באופן כזה. ככה דבר חי עובד. כשהוא נמצא באיזשהו מקום יש לו הרבה אופציות איך להמשיך. וברגע שהוא הכריע להצטמצם לאיזשהו נקודה אז הוא כבר בנקודה מסוימת ושוב יש לו הרבה אופציות. כל פעם הוא מכריע ומצטמצם לנקודה מסוימת.

שכוללת חלק עוד יותר קטן מתוכה - ולא לקרוא את זה כמו תמונה אחת שכוללת גם את זה וגם את זה וגם את זה. כך צריך להתרגל לקרוא את האר"י.

◆ כיצד לימוד כתבי האר"י תורם להבנת אדמו"ר הזקן

מה שאמרנו עכשיו הוא מבוא חשוב לא רק בשביל ללמוד טוב את האר"י, אלא גם בשביל ללמוד את אדמו"ר הזקן.

בדרך כלל מי שלומד רק את אדמו"ר הזקן בלי האר"י הקדוש, לומד כאילו אין שום מפה"י משום שכל פעם אדמו"ר הזקן מדבר רק על נקודה אחת, וכל מה שלפני הנקודה הוא כאילו 'אין' בשבילך, וכל מה שמתחת לנקודה הוא 'יש', או 'אין', או שהוא כאילו לא תופס מקום בשבילך. נראה שאין שום סדר, אפשר להגיד כך ואפשר להגיד כך וכל פעם הוא מדבר על אותו הדבר במילים אחרות, זה לא משנה על איזה מושגים אתה מדבר תמיד זה יהיה אותו דבר, אין-סוף וסוף, ובעצם לא אמרת כלום. אבל אם אתה לומד את האר"י יש לך מפה, הציור נהיה לך מסודר, אתה יכול לומר: הנה, זה פה, זה שם. יש כאן סדר. אלא שכדי לחבר את המפה של האר"י לדברי אדמו"ר הזקן, צריך לשים לב שאדמו"ר הזקן למד את האר"י, כמו שאמרנו. לפי איך שאני מבין, כך אדמו"ר הזקן קרא את האר"י, ולכן הוא כתב בכזו פשטות עד שהוא אפילו לא טורח להסביר את עצמו איך זה מסתדר עם כל המפה. מבחינתו ברור שכאשר אנו נמצאים בנקודה מסוימת במפה, אנחנו נמצאים רק בה, וכל מה שמהצד הזה כלול בנקודה אחת וכל מה שמהצד האחר כלול בנקודה אחרת¹.

בנוסף, אם לומדים את דרושי אדמו"ר הזקן ומוציאים מהם את כל הקבלה - זה נראה מאוד מגושם, כמו ספר הגיון שאומר כל מיני דברים שכליים ונפשיים על התורה והמצוות. ודווקא כל התיאורים המגושמים שמופיעים בכתבי האר"י הם גורמים שנתפוס את הדברים בלי הגשמה. כאשר יהודים לומדים כתבי האר"י הם לא מעלים בדעתם שכל ההגשמה שם היא כפשוטו, ברור לכל לומד ש"לא ראייתם פל תמונה". **הלימוד בכתבי האר"י, גם ללא הפשטת המשלים הגשמיים, גורם לאדם לתפוס את הכל בפרופורציות הנכונות** [כמו לדוגמה מה שכתוב בתחילת האוצרות-חיים, שיש אין-סוף, ובתוכו יש נקודה. נקודה היא משהו בלי שום שטח, היא חסרת ממדים, כך שהיחס בינה לבין האין-סוף הוא לאין ערוך, היא לגמרי 'אין' ביחס לאין-סוף. אחר כך

¹ ית. שמעתי פעם אחד מהמשפיעים אומר: "חושבים שכאשר האדמו"רים היו בפסח הם דיברו על עניינים של פסח, וכשהיו בראש השנה הם דיברו על עניינים של ראש השנה. אבל באמת הכל אצלם אותו דבר. יש נפש בהמית ונפש אלוקית, ואם יש איזה עניין שצריך בקידוש, או איזה עניין בפסח. אז מקשרים את זה לזה, אבל הכל אותה נקודה"...

² יט. כמו שעבר מי שנמצא בארץ ישראל כל חוץ לארץ נחשב כנקודה אחת. זה לא משנה אם זה רוסיה או אמריקה. הכל זה חוץ לארץ.

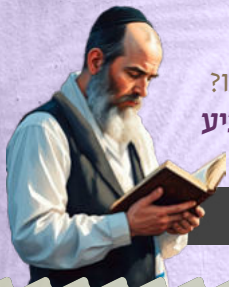
הואי ממשיך ובתוך אותה נקודה (שכדי לדבר עליה הוא מתמקד בה ומתייחס אליה כאל חלל שלם) אומר שיש עוד נקודה, שביחס לנקודה הקודמת (שכעת מתייחסים אליה כאל חלל שלם) היא חסרת ממדים, וכל עולמות א"ק אבי"ע נמצאים בנקודה הזאת]. **הלימוד נותן לנפש אותיות וכלים לבטא את האמונה שלה.**

למה להנות לבד?

המאמר השפיע עליך לטובה? התפילה שלך נראית אחרת בזכותו?
הצטרף כנציג להפצת עלון ממעמקים, ובכל שבוע שליח יגיע
עד אליך עם חוברות מלאות חידושים מתורת הרב

להצטרפות: 058-6305341 - מאיר

מעמיקים בחינוך ילדים

לתת את הדעת על הילדים

בפעם הקודמת דיברנו על כך שיעיקר החינוך אינו בהעברת מסרים מההורים לילדים, אלא בדוגמה האישית של ההורים. כאשר ההורים אומרים לילד דבר אחד אבל בצורת החיים שלהם הם משדרים לו דבר אחר, לא רק שזה לא מתקן, אלא זה גם הורס את החינוך, ולכן על ההורה להשפיע על עצמו ולחנך את עצמו, ועל ידי כך לחנך את הילד שלו.

בחוברת "המשפחה המתנכת" כתבנו את הנקודה הזאת בהקשר לספירת הכתר. הכתר הוא ספירת העל-מודע, ובה ההורה מבין שהילדים מקבלים מהעל-מודע שלו הרבה יותר מאשר מה שהם מקבלים מהמודע. כלומר, עיקר מה שהילדים מקבלים מההורים שלהם הם מקבלים מהמפגש עם האישיות של ההורים* ולא ממה שההורים אומרים להם לעשות או לא לעשות ומשדרים להם באופן מודע.²

במאמר זה נדבר על נקודה שאפשר לומר שהיא נקודה הפוכה בחינוך הילדים, שהיא

א. כאשר הילד מרגיש שהקשר שלו עם ההורה הוא כל כך חזק עד כדי שהוא ממש חלק מהאישיות שלו, התוצאה היא שהוא נשאב בצורה חזקה מאוד לעל-מודע של ההורה ומתחנך ממנו, וקולט את החלק הפנימי של ההורה בצורה יותר פשוטה. וכיוון שהעל-מודע שלנו בדרך כלל מתוקן יותר מהמודע שלנו, שהרי בעל-מודע אנחנו קשורים אל ה' הרבה יותר ממה שאנחנו מצליחים להסביר לעצמנו במודע, התוצאה היא שהילד מקבל את החינוך שלו ממקום הרבה יותר מתוקן.

ב. נבהיר: אין הכוונה כלל לומר אמירה כמו 'הילדים מספיק טובים בשביל להתפתח לבד, ואנחנו רק צריכים לא להפריע להם', או שהורה כמו שהוא אינו יכול לחנך את הילד כיוון שהוא עוד לא חינוך את עצמו. להפך: בספירת הכתר ההורה לא מתייחס אל הילד שלו כאל מישהו שנפרד ממנו, אלא כאל חלק ממכלול האישיות שלו עצמו, ולכן הוא אינו צריך לחנך אותו באופן מודע. הוא מרגיש שהקשר שלו עם הילד הוא כל כך פנימי, עד שכאשר הוא מנחך את עצמו הוא 'לוקח' איתו גם את הילד, כחלק מהאישיות שלו.

בעצם משלימה את הנקודה הקודמת, והיא הנקודה של הריכוז בילד, שבחברת "המשפחה המחנכת" הקבלנו אותה לספירת הדעת.

אם בכתר אמרנו שהתחושה של האבא היא שהחיים של הילד כלולים בחיים שלו כאבא, בדעת התחושה היא כמעט הפוכה² בדעת, האבא כל כך מרוכז בילד ונותן את כל האישיות שלו אל תוכו, עד שהוא מרגיש שכל החיים שלו קשורים לילד, ובמידה רבה מה שמגדיר את החיים שלו זו העובדה שהוא אבא.

הדעת אמנם הפוכה מהכתר, אבל ההיפוך הזה נובע מכך שהיא מביאה אותו לידי ביטוי. אם בכתר האבא היה מרוכז בעצמו, כאשר הוא בא לבדוק מה זה ה"עצמו" הזה, ומה זה אומר שהוא חי, הוא מוצא שעיקר החיים שלו מרוכזים בילד, ודווקא הילד מבטא את החיים שלו. האבא לגמרי מזהה את החיים שלו עם הילדים, כך שלא משנה מה הוא עושה בחיים - קריירה, עבודה או כל דבר אחר - אם קורה משהו לילדים הוא עוזב הכל ומתעסק בהם, כי מבחינת האבא הילדים הם החיים שלו. לכן, גם כאשר האבא רוב הזמן עוסק בדברים שאינם קשורים לילדים שלו, הדעת שלו נתונה בילדים כל הזמן, ובעצם זה מה שעומד לו בראש כל הזמן.

פעמים רבות, מרוב עומס וטרדה, בדברים חשובים יותר וחשובים פחות, אנחנו לא ממש מרוכזים בילדים שלנו. לעיתים הדבר מגיע עד כדי כך שאנחנו מרגישים שהילדים הם מטריד.

חלק מחינוך הילדים הוא שהורה שמגיע הביתה צריך לשים לב: **אני הולך לפגוש בן אדם**, ולא מישהו שאני רק צריך להסתדר איתו ולהשתיק אותו³.

כיצד מתכוננים לפגישה עם אדם זר? חושבים כיצד כל אחד תופס את השני: כיצד הוא יתפוס אותי, כיצד אני תופס אותו, וכיצד התפיסות האלו ישפיעו על השיח שלנו.

ג. מצד אחד הכתר והדעת הפוכים אחד מהשני. כי הכתר הוא ספירה של על-מודע והדעת היא ספירה שמביאה את העל-מודע למודע. ומצד שני הם הספירות הכי קרובות. כי הדעת מביאה את הכתר לידי ביטוי:

ספירת הכתר היא העל-מודע של האדם. כלומר, האישיות של האדם והייחודיות שלה עוד לפני שהיא יוצאת לגילוי אפילו אצל האדם עצמו. בעל-מודע של האדם הרצונות שלו ויכולת הבחירה שלו לא באים לידי גילוי, כיוון ששם יכולת הבחירה יותר חשובה לו מאשר השאלה מה הוא יבחר לבסוף.

לעומת זאת, בספירת הדעת, שהיא חלק מהמודע של האדם, האדם אינו מסתפק בכך שיש לו יכולת בחירה, אלא רוצה להזדהות עם רצונות מסוימים דווקא. כדי לתת ביטוי לאישיות שלו ולממש אותה. לכן ספירת הדעת נמצאת מתחת לספירת הכתר - מפני שכאשר האדם מזדהה עם רצונות מסוימים הוא מביא לידי גילוי את מה שנמצא בהעלם בעל-מודע.

ד. ברור שהחשיבה הכללית של ההורים מול הילדים היא לא כזאת. הרי פעמים רבות כל אותם עומסים וטרדות שבהם אנו עסוקים נובעים מהצורך לפרנס את הילדים וכדומה. אלא שכאשר אנו מגיעים הביתה לנוח, או בסיטואציות דומות, אנו עלולים להתייחס אל הילדים כאל "מטריד" שיש להיפטר ממנו. ולכן עלינו לשים לב שאנחנו הולכים לפגוש אותם, ששם שפוגשים כל אדם אחר.

כך בדיוק אנחנו צריכים לעשות לפני שאנחנו חוזרים הביתה, למפגש עם הילדים: עלינו לתת את הדעת על המפגש איתם, ולהתייחס אליהם לא פחות מהצורה שבה אנו מתייחסים לאדם זר.

כדי שנוכל להתייחס לילדים בכבוד הדרוש, עלינו לשים לב שעצם מציאותו של הילד אינה מובנת מאליה, דווקא בגלל שלעיתים הוא נתפס בעינינו ככזה. עלינו לשים לב שגודל הקשר שיש בינינו לבין הילדים שלנו לא יגרום לנו להשקיע בילדים פחות - אלא יותר.

כך נאמר בשם אדמו"ר הרש"ב^ה:

כשם שהנחת תפילין בכל יום הוא מצווה דאורייתא על כל יהודי, ללא חילוק בין גדול שבתורה לבין איש פשוט, כך הוא חוב גמור על כל יהודי לחשוב כל יום חצי שעה אודות חינוך הילדים ולעשות הכל, מה שבכוחו לעשות ויותר מכפי כוחו, לראות לפעול אצל הילדים, שילכו בדרך בה מדריכים אותם.

◆ תנועות נפש הפוכות

נשים לב שהריכוז בילד מבטא תנועה נפשית הפוכה מהתנועה שעליה דיברנו בגליון הקודם: בגליון הקודם הסברנו שעל ההורים להוות דוגמה אישית עבור ילדיהם ולא רק להעביר להם מסרים, מפני שהילדים רואים דווקא את הדוגמה האישית ולומדים ממנה. הדוגמה האישית, כפי שהסברנו, משמעותה להתקדם קדימה ולהתעלות בעצמי, בלי להתייחס ישירות למציאותו ולחיייו של הילד, ומתוך כך יתעלה הילד יחד איתי, כאשר יש בדוגמה האישית גם התכוונות וחתירה כלפי עצמי, וזאת תוך כדי התעלמות (יחסית) ממצאותו של הילד ומהמקום שבו הוא נמצא כרגע.

לעומת זאת, להיות מרוכז בילד, כפי שהסברנו, משמעותו לראות את הילד ולשים לב לקיום שלו, ולא לקחת אותו כמובן מאליו. אבל יש לכך משמעות גם לדברים נוספים: כשאני מרוכז בילד, דבר ראשון אני רואה את הרצונות של הילד ולא את הרצונות שלי, ולכן, גם כשהוא גדל ומתפתח לכיוונים שלא הייתי רוצה שהוא יתפתח אליהם - אני עדיין מקבל אותו.

ה. לוח "היום יום". כ"ב טבת. הלשון המקורית:

הכרות אבי אדמו"ר באחת ההתועדויות: אט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אהן א חילוק צי א גדול שבתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראכטען יעדען טאג א האלבע שעה וועגן דעם חנוך פון קינדער, און טאן אלץ, וואס עס איז בכוחו צו טאן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אז זיי זאלען געהן אין דעם דרך וואס מען איז זיי מדריך.

כשם שכאשר אני רוצה לנוח, והילד דורש את תשומת הלב שלי, הריכוז בילד גורם לי להניח את רצונותיי בצד עבור רצונותיו, כך גם כאשר אני רוצה לכוון את הילד לכיוון מסוים, והוא הולך לכיוון השני, אני מניח את רצונותיי עבור רצונותיו.

את הסתירה הזו ניתן לנסח גם כשאלה: האם טוב שיש לי ציור בנפש כיצד אני רוצה לגדל את ילדיי, וכיצד אני רוצה שהם ייראו (וכך בעצם קצת להכניס אותם לתוך 'פס הייצור' שלי), ולקדם את המשפחה והילדים קדימה; או שאני צריך לעמוד מול המציאות של הילדים שלי, להתרכז אך ורק במקום שבו הם נמצאים, ולעזור להם להתפתח שם?

לפעמים אנחנו רוצים להתעלות, ויוצא שאנחנו מתנתקים מהילד, ומצד שני לפעמים אנחנו מרוכזים בילד אבל לא מקדמים אותו לשום מקום.

שני הדברים הללו צריכים להעשיר אחד את השני במקום לצמצם אחד את השני. כלומר: כאשר אני מרגיש שאני רוצה להתעלות, להוות דוגמה אישית ולהוביל את המשפחה למקום מסוים, אני צריך להרגיש שזה נובע מקשר עמוק מאוד.

עלינו להצליח לשלב בין השניים: מצד אחד, להרגיש שהקשר שיש לנו עם הילד הוא כל-כך חזק, עד שהילד הוא כמו 'מובן מאליו', ועלינו להשקיע בהתקדמות שלנו ולדחוף קדימה, ומתוך כך יתקדמו גם הילדים קדימה. אבל ברגע שאנחנו מרגישים שאנחנו 'מאבדים' את הילד, שמבחינתנו הוא נעשה קצת לא-קיים - עלינו לעבור לצד השני.

1. כאן המקום להעיר: לצערנו, היום הרבה מאוד ילדים נחשבים 'ילדים בעייתיים', מפני שבקלות ובמהירות גדולה מאבחנו אותם כבעלי הפרעות קשב וריכוז. כשהילד לא משתתף טוב בשיעורים התגובה המיידית (של הורפאים, של צוות בית הספר או של ההורים) היא שהילד צריך לקחת רטלין וכד'. הדבר הזה נובע בעצם מחוסר יכולת לתקשר עם הילדים ולהבין שיש להם אישיות. ניתן דוגמה, שוב מההורים שלי: אני זוכר שהייתה להם תלמידה בגיל 19 שהייתה באה אליהם לעיתים תכופות לדבר על בעיות נפשיות, ובעצם מה שהיא הסבירה להורים שלי, שהיא גדלה במשפחה ששידרה לה "לתת לך כסף אנחנו מוכנים (נתנו לה הכל, כבר בגיל 19 היה לה רכב מאוד יקר), אבל לתת לך תשומת לב אין לנו זמן". אני לוקח את המקרה הזה כדוגמה למה שקורה היום - כמו שבמקרה הזה רצו שהיה לילדים רכב טוב, כך היום רוצים שהיה לילדים הרבה ידע, שהם יצליחו להסתדר באיזו מסגרת חיצונית (שהרף נקבע בה בלי להתחשב באישיות ובלי להתרכז באישיות, אלא מתוך ריכוז בחלקים החיצוניים של מסגרת החיים בלבד - צריך להצליח, צריך להתקדם, צריך להיות מקצועיים וצריך להשלים בגרות ואוניברסיטה, ואי אפשר להתפטר על שום דבר), כך שהאדם פשוט הופך להיות 'עבד נרצע' למצליחנות.

אם מתחילים להוריד את הרף הגבוה הזה, ממילא הצורך בהתערבות מלאכותית בהפרעת קשב וריכוז יורדת פלאים וההתייחסות לאישיות של הילד גדלה. לא רק שההתייחסות של הסביבה הופכת להיות טובה הרבה יותר, אלא גם הילד עצמו מאמין באישיות שלו הרבה יותר, והחומרים המלאכותיים שמשנים את מה שבעיני לואינם מבלבלים אותו.

לכן התפיסה של הרב יצחק גינזבורג ושלי - גם כתוצאה מהניסיון שצברתי, קצת בתור אבא וקצת בתור מחנך וקצת דברים שאני רואה - היא שצריך להיזהר מאוד מההיסחפות שיש היום אחר נתינת תרופות.

אמר לי מישור, שהיום בישראל [הערת המערכת: מדובר כנראה בשנת תשס"ז] צורכים פי 3000 תרופות בענייני נפש ממה שצרכו לפני 15 שנים. אני לא יודע אם המספרים מדויקים או לא, אבל הדבר הזה, ששוטפים את האנשים ביים של חומרים מלאכותיים שגורמים שהאדם יהיה לא טבעי ולא יוכל להביע את האישיות שלו כמו שצריך, אלא יכתב בצורה מלאכותית, היא ודאי לא טובה - והכל בגלל השעבוד למצליחנות.

כעת עלינו להתרכז היטב בילד. נשים לב אל המציאות של הילד כפי שהוא בפני עצמו, נראה את הרצונות שלו ואת מי שהוא. כך נעצים את האישיות שלו ואת הייחודיות שלו. אבל גם כאן, אם אני אהיה יותר מדי מרוכז בילד, אני אשכח שבעצם אני צריך לעבוד על עצמי, ואני אתבע ממנו את החינוך שלו במקום לתבוע מעצמי את החינוך שלי. לכן, מיד כשאנחנו מרגישים שכעת הכל מוטל על הילד, ואני לא צריך לקדם אותו כלל - חוזרים לצד השני.

◆ המחשה: שולחן שבת

כדי להפוך את התאוריות להדרכה מוחשית, ניתן דוגמה שכיחה מהמציאות - שולחן שבת.

הרבה פעמים לא שמים לב לכך שאחד הדברים שהכי בונים את התא המשפחתי הוא סעודות השבת. כל המשפחה יושבת יחד, אוכלים, שרים ומדברים. זה זמן שבו מתעצבת המשפחה, ואז המשפחה היא ממש 'משפחה'.

לפעמים אדם מדבר עם הילד שלו - משכיב אותו לישון, עוזר לו להכין שיעורי בית, מתעסק עם מריבות בין הילדים, מאכיל אותם וכו'; כל זה הוא התנהלות היום-יום. אבל הזמן שבו המשפחה נראית כמשפחה, הוא הזמן שבו יושבים כולם יחד, והישיבה הזו יחד תופסת מקום מרכזי וחשוב בפני עצמו. זהו זמן של קשר בין כל בני המשפחה. קשר בין ההורים, קשר בין כל אחד מההורים לכל אחד מהילדים. כל מערכות הקשרים ביחד נמצאים בזמן הזה. לכן, סעודת השבת מאוד בונה את המשפחה.

נסה לראות כיצד אנחנו מיישמים את התאוריות שהצגנו בזמן המשפחתי המובהק הזה - שולחן השבת.

מצד אחד, שולחן השבת הוא זמן מאוד מובהק של קשר משפחתי ושל תשומת לב לילדים. אבל מצד שני, אנחנו נמצאים בזמן קדוש, בשבת קודש. מלבד הקשר המשפחתי החזק והחם שנבנה בסעודות שבת, אנחנו רוצים שהוא יהיה גם זמן של התעלות ושל קשר עם ה'.

אם אני חושב שזהו רק זמן של התעלות, אז הפסדתי. אני לא שם לב שזהו גם זמן של כיף. ה' מעוניין שנשב יחד, נשיר יחד ונתייחס אחד לשני. לכן, אני צריך להחזיק בראש שני דברים: גם את הרצון שלי להתעלות, וממילא להעלות את המשפחה, וגם הרצון שלי בעצם החיבור עם המשפחה, שזהו הזמן הכי טוב לכך.

לפעמים אנשים מרגישים שהרמה הנמוכה שמורגשת בסעודת שבת מייאשת ו'מורידה' אותם, אבל זה בגלל שיש להם יותר מדי רצון להתעלות ופחות מדי רצון לקשר עם המשפחה.

אם אתה רוצה להתאמץ על הקשר - אתה חושב שגם הקשר הוא חשוב, שה' רוצה שיהיה לך קשר טוב עם המשפחה שלך, ולא רק את הזמן של ההתעלות - אתה לא מאוכזב מהרמה שבה מתנהלת המשפחה. אבל זה בתנאי שהרצון ליצור את הקשר נובע מהרצון להיות בקשר עם ה'. לכן אתה משקיע את זה דווקא בשבת, דווקא בקדושה, דווקא בזמן שבו הקשר עם ה' הוא יותר חזק - דווקא אז מרגישים מסופקים עם המשפחה באופן כזה שהסיפוק מהמשפחה לא יהיה מנותק מהקשר עם ה'.

אפשר להגיד דבר תורה קצר, אפשר לדבר עם הילדים דברים קצרים, לא צריך להאריך. אבל כן צריך לתת להם תחושה שרוצים גם את הקשר איתם ובתוך זה גם את ההרגשה שכל ההשקעה בסעודה ובקשר נובעת מה'.

נשים לב: אם נוריד מההתעלות ומהקדושה שיש בזמן הזה, גם החשיבות של הקשר המשפחתי שנוצר בסעודה תרד. דווקא העובדה שזהו זמן של התעלות ובתוכו אנו יוצרים את הקשר המשפחתי - מוסיפה לתחושת המשמעות של הקשר.

אך מצד שני, דחיפה גדולה מדי לכיוון של הקדושה וההתעלות, עלולה ליצור תחושה של אכזבה מהקשר הפשוט שנוצר בסעודה. הציפייה לשולחן שבת מרומם יכולה ליצור מתח, וחוסר נינוחות ונעימות, בדיוק ההפך מהקשר שיכול להיווצר כאשר מגיעים בלי ציפיות ובלי רצון לרומם את שולחן השבת למקום של קדושה.

לכן עלינו להחזיק בראש שני דברים: גם את הרצון להתעלות, וממילא להעלות יחד את המשפחה; וגם את הרצון הפשוט לעצם החיבור עם המשפחה, והמחשבה על כך שזה הזמן הטוב ביותר לחיבור הזה.

כאשר יש לנו רצון להתעלות שמנותקת מהקשר עם המשפחה, אנחנו מרגישים שהסעודה (והמריבות, והסיטואציות המתלוות אליה) מורידה אותנו. אבל אם אנחנו מרגישים שאנחנו רוצים את הקשר, וגם ה' רוצה אותו, ולכן הקשר מגיע דווקא בזמנים של קדושה - אנחנו יכולים לשמוח גם בקשר הפשוט, וגם להכניס בו קדושה.

צריך לתת לילדים תחושה שרוצים גם את הקשר איתם וגם את ההרגשה שהכל נובע מה'. כך יונח אצלם שהסיפוק והשמחה שלנו מהקשר עם המשפחה נובעים בעיקר מכך שה' הוא זה שרוצה בהקשר.

שור"ת מעמקים

שאלות ותשובות עם הרב

התמדה בלימוד בלי דיבורים

שאלה: האם טוב ללמוד בהתמדה בלי להפסיק בדיבורים באמצע? ואם כן, איך אפשר להתחזק בזה?

תשובה: יש דין ידוע שבטבילה במקווה* כל הגוף צריך להיות בבת אחת בפנים² אבל בהגעלת כלים, למרות שצריך להגעיל את כל הכלי, אפשר להגעיל חלק אחד ואחר כך את החלק השני³.

ננסה להסביר את ההבדל, ודרך זה להבין מתי טוב להיות לגמרי בתוך מה שעושים (כמו בטבילה), ומתי טוב רק 'להיכנס' כדי לתקן (כמו בהגעלה).

כשיש לי תאוה מסוימת, קלקול או עיוות שאני רוצה להוציא מתוכי - עלי לטפל בצורה ממוקדת בעיוות, ובשביל זה אני נכנס ומטפל בכל קלקול בפני עצמו.

א. הרבה מכוונות המקווה קשורות גם ללידה, כי הכניסה למקווה היא כמו שהעובר נמצא במעי אימו בתוך מי שפיר: ולכן טבילה במקווה היא כמו לידה מחדש. כדי שנרגיש שהתורה מולידה אותנו מחדש - אנחנו צריכים להכנס לתוכה פנימה לגמרי.

ב. שו"ע יו"ד, סימן קצח.

ג. שו"ע או"ח, סימן תנא.

אבל כשאני רוצה לא רק לטפל בעיוות מסויים, אלא להיות שקוע כל כולי בתוך הטוב, ושהוא יתפוס את כל המציאות שלי - אני צריך למצוא מה יגרום לי להיתפס בטוב לגמרי וישקיע אותי בתוכו עד הסוף.

לכן, כשאדם מייצר לעצמו זמן שבו הוא שקוע לגמרי בתוך התורה, והוא לא מסיח ממנה את הדעת בכלל - בכך הוא מביא לידי ביטוי את העובדה שהתורה שהוא לומד היא משהו שהוא יכול להיות שקוע בו לגמרי, והוא כולו בתוכה.

לכן שיערו חכמים את המקווה בארבעים סאה, שזהו שיעור ש"כל בשרו" יכול להיכנס בתוכו. כמות המים נקבעת לפי היכולת של האדם להיכנס לתוכם לגמרי, לשקוע בהם עד הסוף.

לכן גם חציצה אסורה. אם האדם נכנס לתוך התורה עם ה'חציצות' שלו, התורה לא תופסת אותו, וממילא לא מצליחה לטהר אותו. אם אדם מנסה לשקוע בתורה עם הטרדות שלו, הוא לא באמת נכנס לתוכה עד הסוף.

אלא שבעניין החציצה יש לשים לב לחילוק חשוב: מהתורה שיעור החציצה המעכב הוא רק על רוב גופו - וגם זה רק אם הוא מקפיד על הדברים החוצצים ורוצה להסיר אותם. **לענייננו, אם יש לך הרבה טרדות, אבל אתה עדיין רוצה לשקוע בתורה, ואתה 'לא סופר' את הטרדות ונכנס פנימה, זה טוב.**

אבל חכמים מוסיפים שצריך שהחציצה לא תהיה על רוב גופו, כלומר שהיא לא תתפוס לאדם את כל האישיות, וגם שהוא לא יקפיד עליה - שהוא לא ייחס לה יותר מדי חשיבות. אבל אם אתה נכנס לתוך התורה עם הטרדות שלא תופסות אותך, ואתה לא מייחס להם יותר מדי חשיבות - אתה משקיע גם אותם בתוך המציאות של התורה.

◆ חציצות בתוך התורה עצמה

כל האמור עד כאן נכון כאשר האדם באמת לומד תורה, ויש דברים **חיצוניים** שמפריעים לו. אבל אם **בתוך התורה** יש דברים שמפריעים לו - זו בעיה גדולה יותר.

יש דין מיוחד שהרבה דנו בו, שקשר בין שתי שערות נחשב חציצה⁷. הראשונים דנו הרבה בשאלה למה זה נחשב חציצה - הרי הוא לא על רוב הגוף, ולא מקפידים עליו.

7. שו"ע י"ד קצח.

יש תירוץ חשוב, שמסביר שכאשר החציצה היא חלק מהאדם עצמו, אי אפשר לומר שהוא לא מקפיד עליה - בדיוק כמו שאם אדם יחזיק חזק חלק בגוף שלו ככה שלא יגיע אליו מים, לא נאמר שהחציצה אינה על רובו ושהוא לא מקפיד עליה. כאשר החציצה היא חלק מהאדם עצמו - אי אפשר לומר שהיא טפלה אליו.

מה זה אומר בלימוד?

בניגוד לטרדות חיצוניות, שאדם יכול להסיח מהן את דעתו ולומר לעצמו 'זה לא חשוב, אני מתרכז בתורה', ואז הן כבר לא מהוות חציצה - אם האדם מרגיש שהראש שלו מסתבך בתוך הלימוד עצמו, וזה מונע ממנו לחשוב בהירות, הוא לא יכול להסיח את הדעת ולומר שזה לא חשוב, משום שזה חלק מהתורה עצמה וברור שזה חשוב.

אם אדם מסתבך בתוך התורה, מרגיש שהתוכן מסובך ואין לו בהירות, זה יכול לגרום לקושי גדול יותר - להוציא ממנו את החשק ללמוד, ואז הוא ממילא כבר לא שוקע בתורה.

לכן, כאשר האדם מתחיל להסתבך בתוך התורה, עליו לשים לב שהוא רוצה שהתורה באמת תחדור לכולו. הוא צריך למקד את המחשבות שלו בחלק שבו הוא מרגיש שהתורה היא תענוג בשבילו (כמו שהמים הם תענוג) ומשמחת אותו. ככל שאני יותר נתון בכך שהתורה באה להאיר לי - כך היא תהיה לי מתוקה ומאירה יותר.

למעשה, טוב מאוד להתחזק ולתקוע את המחשבה בתוך התורה. כדאי להשתדל שלא יהיו הסחות דעת בדיבור ובמחשבה. באופן המעשי - כדאי שהמכשיר הנייד לא יהיה לידך, ולא להסתכל יותר מדי לצדדים - כמו שאדמו"ר הזקן כותב בתניא שאפילו לעשות הצגה כזו זה טוב. אחר כך, בדיבור - לא להוציא שום דיבור שהוא לא של תורה. והעיקר זו המחשבה - שבמקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא כולו.

ללמוד, להעמיק!

קונטרסים וספרים מאת הרב יצחק שפירא שליט"א
בנושאי עבודת ה', עבודת התפילה, שלום בית
והעמקה במאמרי חסידות

₪ 15

מבוא השער

₪ 60

נהלך ברגש

₪ 60

זה השער

₪ 40

נשיאת הפכים

₪ 40

מקדש עמו ישראל

₪ 20

השמחה במעונו

₪ 15

המשפחה המחנכת

₪ 20

כיבוד הורים

₪ 30

תשובה בשמחה

סעודת השבת היא הלב הפועם של המשפחה. במשך השבוע ההורים מדברים עם הילדים, מרדימים אותם, מאכילים אותם, עוזרים להם בלימודים ומתעסקים עם המריבות שלהם. אבל הזמן בו המשפחה כמשפחה תופסת מקום מרכזי - הוא זמן הישיבה יחדיו סביב שולחן השבת.

כיוון שכך, כל המתח שיש בחינוך הילדים מתנקז למקום הזה. מצד אחד, רוצים שתהיה התעלות, רוצים לדבר בדברי תורה ולשיר שירי שבת. ומצד שני, אם דוחפים מדי לצד של ההתעלות מרגישים מאוכזבים - לא תמיד החלומות מתגשמים, הילדים מאבדים את הסבלנות, רבים אחד עם השני, וכל ילד עם השוכבות שלו.

איך אפשר גם להנות עם הילדים וגם להתעלות יחד?

התשובה טמונה בהבנה ששבת קודש אינה מנותקת מן הקשר עם הילדים, אלא היא הבסיס שלו. שבת קודש היא זמן של התרוממות, ואם בזמן כזה רק מביעים את הקשר עם המשפחה, אבל לא מבטאים את העובדה שהקשר הזה מבוסס על כך שה' רוצה ומתעניין בו - כל החשיבות והתוכן שיש בסעודה יורדים, וממילא גם כל החשיבות והתוכן שיש בקשר עם המשפחה יורדים. רק כאשר אנחנו זוכרים שהקשר שלנו עם הילדים יונק מהקשר שלנו עם ה', אנחנו לומדים לראות את הילד באמת, ולא רק מבעד לציפיות, ועם זה אנחנו יכולים לצפות מהילד באמת ולהוביל אותו, ולא רק 'להיתקע' עם הילד במקום שבו הוא נמצא.

כשם שהדברים נכונים בסעודת השבת בפרט - כך הם נכונים בחינוך הילדים כולו. על כך ועוד - במדור "מעמיקים בחינוך" בגליון זה.